

РОЗВИТОК КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

DEVELOPMENT OF CREDIT UNIONS IN UKRAINE

УДК 336.73 (477)

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-85>**Костюк В.А.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківської справи
та страхування
Національний університет біоресурсів
і природокористування

Владика Ю.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської та страхової справи
Міжрегіональна академія управління
персоналом

Шафарчук Л.С.

студент
Національний університет біоресурсів
і природокористування

У статті визначено, що кредитна спілка є невід'ємною складовою інфраструктури фінансового ринку та ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів громадян і задоволення їх економічних та соціальних потреб. В ході роботи розглянуто тенденції розвитку кредитних спілок в Україні, проаналізовано основні показники діяльності кредитних спілок. В умовах фінансової нестабільності, що охопила економіку України, спостерігається зниження показників ринку кредитних спілок України (зокрема, їх кількість зменшилась на 16,5% порівняно з попереднім роком) через скрутний фінансовий стан. Аналіз показав, що свою діяльність кредитні спілки проводять здебільшого у сільській місцевості. В результаті дослідження ми дійшли висновку, що для стабільного та успішного розвитку кредитних спілок доцільно створити налагоджений механізм системи кредитних спілок в Україні, які б стали «рукою допомоги» для населення.

Ключові слова: кредитна спілка, фінансовий ринок, етапи розвитку, послуги кредитних спілок, внески членів кредитної кооперації.

В статье определено, что кредитный союз является неотъемлемой составляю-

щей инфраструктуры финансового рынка и эффективным инструментом привлечения финансовых ресурсов граждан и удовлетворения их экономических и социальных потребностей. В ходе работы рассмотрены тенденции развития кредитных союзов в Украине, проанализированы основные показатели деятельности кредитных союзов. В условиях финансовой нестабильности, охватившей экономику Украины, наблюдается снижение показателей рынка кредитных союзов Украины (в частности, их количество уменьшилось на 16,5% в сравнении с предыдущим годом) из-за тяжелого финансового состояния. Анализ показал, что свою деятельность кредитные союзы проводят преимущественно в сельской местности. В результате исследования мы пришли к выводу, что для стабильного и успешного развития кредитных союзов целесообразно создать отлаженный механизм системы кредитных союзов в Украине, которые бы стали «рукой помощи» для населения.

Ключевые слова: кредитный союз, финансовый рынок, этапы развития, услуги кредитных союзов, взносы членов кредитной кооперации.

The processes of market transformation of the Ukrainian economy require the activation of credit unions, which in the present circumstances are not only active participants in the financial services market, but also fulfill a specific socio-economic role related to providing their members with the necessary financial services on a non-profit basis. The article identifies that the credit union is an integral part of the financial market infrastructure and is an effective tool for attracting citizens' financial resources and meeting their economic and social needs. In the course of the work the tendencies of development of credit unions in Ukraine were considered, the main indicators of activity of credit unions were analyzed. Practice shows that credit unions in financial difficulties are an effective tool to support people and improve their economic well-being. But in the conditions of financial instability, which has hit the Ukrainian economy, there is a certain decrease in the indicators of the market of credit unions of Ukraine, in particular, their number decreased by 16.5% compared to the previous year due to the difficult financial situation. Despite the fact that in the event of termination of membership, the person suffers losses, for various reasons individuals cease their activities in the union, and those wishing to become part of the credit cooperative every year becomes smaller and smaller. The analysis shows that credit unions mainly operate in rural areas, as financial support of the average citizen of Ukraine is the main task of such institutions. Most often, members of credit unions are people who are connected by either their place of employment or their place of residence. As a result of the study, we concluded that for a stable and successful development of credit unions as a whole, it would be advisable to create a well-established mechanism for developing a credit union system in Ukraine that would become a "helping hand" for the population. Moreover, world experience has confirmed that credit unions can become the very mechanism by which society and the state can solve many important social and economic problems.

Key words: credit union, financial market, stages of development, services of credit unions, contributions of members of credit cooperatives.

Постановка проблеми. Ринок фінансових послуг в Україні потребує розгалуженої системи фінансових посередників у своїй структурі. Кредитна спілка є невід'ємною складовою інфраструктури фінансового ринку. Вона є ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів громадян та створює належні умови для задоволення їх економічних та соціальних потреб. Сьогодні в Україні склалася ситуація, за якої небанківські кредитні установи ще не відіграють тієї позитивної ролі в економіці, якої від них можна очікувати. Багато кредитних установ взагалі перебувають на етапі виживання, тому оцінити стан роботи та зробити прогноз на майбутнє досить складно, що зумовлює актуальність вибраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над висвітленням теми дослідження працювало чимало зарубіжних та вітчизняних науков-

ців, зокрема Ф. Райффайзен, Ф. Шульце-Деліч, М. Туган-Барановський, М. Савлук, Л. Зака, А. Стадник, А. Прудінкова, О. Абакуменко, проте ще залишається перелік питань, які так і не досліджені.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану діяльності кредитних спілок в Україні на основі аналізу основних показників та виявлення проблем, що перешкоджають їх розвитку, а також пошук шляхів відновлення фінансової стабільності ринку кредитних спілок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний інвестиційний клімат в Україні з низки причин не можна вважати сприятливим як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Незважаючи на дуже повільне зростання доходів населення України, все ж таки попит на предмети тривалого користування (автомобілі, будинки, меблі,

комп'ютери та інші товари домашнього вжитку) постійно збільшується. Взагалі такі покупки практично не здійснюються за рахунок заощаджень, отже, сьогодні діє ефективна система купівлі «в кредит». За значний період свого існування кредитна кооперація пройшла тривалий шлях еволюції. У кожній країні вона мала свої особливості, які виявлялися та втілювалися у життя в різноманітних формах. Чимало науковців схиляється до думки про те, що батьківщиною кредитних спілок слід вважати Західну Європу.

Історія створення першої кредитної спілки на просторах нашої держави бере початок із конкретної події, що відбулася в м. Гадячі Полтавської губернії у 1869 р. (рис. 1).

Ця згадка свідчить про те, що Гадяцьке ощадно-позичкове товариство стало прототипом реального діючого товариства для інших установ.

За перший рік свого існування членами Гадяцького ощадно-позичкового товариства були 28 членів-міщан, тобто ремісників і купців. Щодо паю та вступного внеску варто зауважити, що його можна було сплачувати як одразу в повному обсязі, так і частинами. Загальні збори, комітет і правління були керуючими органами. Статутом було передбачено пункт «Інститут почесного членства». Почесними членами кооперативу вважалися ті особи, які брали участь у його діяльності й робили регулярні внески, проте не претендували на позичку [4, с. 501].

До першої світової війни кредитні кооперативи були потужнішими фінансовими установами на теренах західноукраїнських земель. Однак існує низка причин, з яких кредитні кооперативи різко почали скорочуватися.

Процес відродження кредитної кооперації в Україні розпочався лише після проголошення незалежності. Уже у 1992 р. створювалися перші кредитні спілки на просторах незалежної держави, але їх діяльність не була юридично підтверджена.

Значна частина науковців у становленні та розвитку кредитно-кооперативного руху України від 1992 р. виокремлює 6 етапів, що представлені на рис. 2.

Історичні джерела свідчать про те, що кредитні спілки за 17 років свого існування пройшли чимало етапів становлення та розвитку. Сьогодні можна стверджувати, що кредитно-кооперативний рух у ході роботи створив цілу кооперативну систему. Кредитні спілки, незважаючи на численні труднощі, розбудували сучасну інфраструктуру та мають значні досягнення на фінансовому ринку. У наш час ці фінансові установи є одними з інструментів сектору фінансових послуг, метою яких акумулювання грошових ресурсів та задоволення фінансових потреб малих суб'єктів господарювання, робота з якими не є привабливою та пріоритетною для комерційних банків.

Згідно з річним звітом за 2018 р. Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, кількість кредитних спілок протягом року зменшилась на 20 одиниць.

За даними табл. 1 зауважимо, що у 2018 р. частка кредитних спілок у Державному реєстрі становила 17,7% від усіх фінансових установ. Обсяг капіталу кредитних спілок станом на 31 грудня 2018 р. становив 1 079,2 млн. грн., а порівняно з даними 2016 р. він зменшився на 3,4 млн. грн. У 2018 р. кредити, надані членам кредитних спілок,

Рис. 1. Передісторія виникнення КС на теренах держави

Джерело: [3]

становили 1 783,4 млн. грн., що на 2,7 млн. грн. більше, ніж у попередньому періоді.

Протягом досліджуваного періоду показники кредитних спілок, їх кількість значно варіюються під впливом багатьох факторів.

Динаміку кредитних спілок за 2008–2018 рр. ілюструє рис. 3.

Згідно з результатами аналізу динаміки кількості кредитних спілок виявлено таку тенденцію: у 2008–2018 рр. в різний час у державному реєстрі було зареєстровано в середньому 694 кредитні спілки; нині продовжують діяльність 358 спілок, тоді як решта кредитних кооперативів припинила свою роботу через скрутний фінансовий стан.

Досить помітно скорочення діяльності кредитних спілок ілюструють загальні активи, капітал та внески членів кредитних спілок на депозитні рахунки (табл. 2).

Загальний капітал кредитних установ сформовано за рахунок пайових вне-

сків членів кредитних спілок (42,2%, або 451,9 млн. грн.), резервного капіталу (44,4%, або 476,0 млн. грн.), додаткового капіталу (4,0%, або 43,0 млн. грн.), нерозподіленого доходу (9,4%, або 101,2 млн. грн.). Графічно структура загального капіталу кредитної спілки проілюстрована на рис. 4.

Отже, кількість кредитних спілок у Державному реєстрі фінансових установ у 2018 р. становила 358 установ. Лідируючою областю за кількістю КС є Київська, де зосереджено 11% загальної кількості.

За територіальною ознакою найбільша кількість кредитних установ зареєстрована в таких областях (рис. 5):

- м. Київ та Київська обл. (40, або 11,2%);
- Луганська обл. (31, або 8,7%);
- Донецька обл. (28, або 7,8%);
- Харківська обл. (24, або 6,1%);
- Львівська обл. (24, або 6,1%).

I етап (1991-1993)

- відновлення в Україні кредитної кооперативної ідеї та формування початкової юридичної основи діяльності КС

II етап (1994-1997)

- створення НАКСУ, впровадження міжнародних програм розвитку

III етап (1998-2000)

- подальша розбудова КС України, налагодження контрактів з міжнародними організаціями

IV етап (2001-2003)

- ухвалення основних законів щодо правового поля діяльності з подальшим фінансовим зміцненням

V етап (2004-2005)

- регулювання з боку держави діяльності КС

VI етап (2006-2008)

- КС відповідно до соціальних принципів об'єднуються задля стабілізації їх діяльності

Рис. 2. Етапи розвитку кредитно-кооперативного руху України

Джерело: складено авторами на основі джерела [3; 4]

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок у 2016–2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Приріст	
				2018/2016 рр.	2018/2017 рр.
Кількість зареєстрованих кредитних спілок	577	449	375	-22,2	-16,5
Загальні активи, млн. грн.	722,8	639,8	566,2	-11,5	-11,5
Кількість членів КС, тис. осіб	2 079,2	2 086,7	2 233,2	0,4	7,0
Капітал, млн. грн.	1 109,3	1 072,2	1 079,2	-3,4	0,7
Кредити, надані членам КС, млн. грн.	1 783,4	1 832,0	1 966,4	2,7	7,3

Джерело: [1]

Ключовими елементами діяльності всіх кредитних спілок є акумуляція грошових коштів і формування з них ресурсів, які згодом використовуються для кредитування. Свою діяльність кредитні спілки проводять здебільшого у сільській місцевості. До кредитної спілки можуть входити тільки люди, які так чи інакше знають один одного або за місцем роботи, або за місцем проживання, або за професійною належністю.

Протягом значного періоду розвитку кредитна спілка пройшла такі етапи, як початок діяльності, налаштування ефективної системи, активний розвиток, хоча певною мірою вона зазнала кризи банкрутства. Період стабілізації, який характеризується всебічним розвитком внутрішніх процесів КС та підвищенням стандартів діяльності, кредитні спілки переживають найчастіше.

Рис. 3. Динаміка кількості кредитних спілок за 2008–2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі джерела [1]

Рис. 4. Структура загального капіталу КС

Джерело: складено авторами

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Загальні активи, млн. грн.	3 432,2	2 386,5	2 656,9	2 598,8	2 334,5	2 064,3	2 032,5	2 169,8	2 352
Капітал, млн. грн.	1 117,3	942,9	1 088,7	1 055,6	1 056,4	1 040,9	1 044,4	1 062,5	1 138,6
Внески членів КС на депозитні рахунки, млн. грн.	1 945,0	1 185,5	1 287,5	1 330,1	1 067,2	855,2	831,8	937,0	947,0

Джерело: [1]

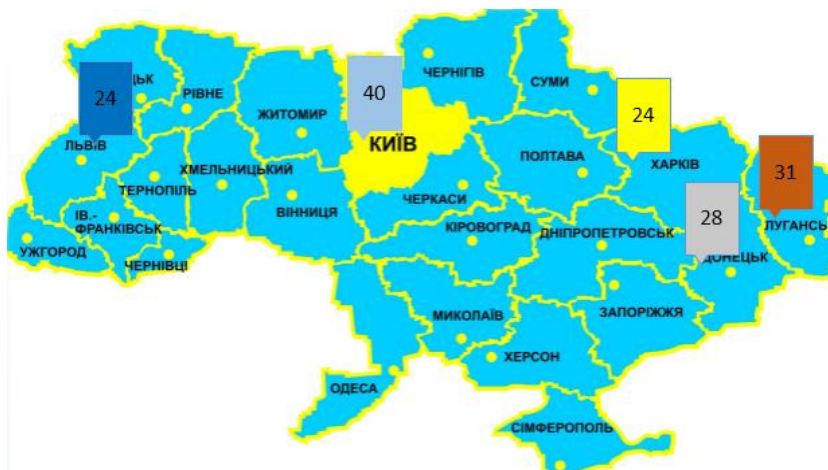

Рис. 5. Територіальне розміщення кредитних спілок на території України

Джерело: складено авторами

Побудова дворівневої системи гарантування вкладів (першим рівнем є державний фонд гарантування вкладів, другим – гарантування вкладів через системну страхову компанію)

Створення інфраструктурних елементів ринку (сервісних установ, спеціалізованої аудиторської компанії, колекторської служби тощо)

Модернізація методологічних підходів до оцінювання фінансової стійкості кредитних спілок, яку рекомендовано оцінювати за певними параметрами, кількість яких може з часом змінюватися з урахуванням їх важливості в певний момент часу.

Рис. 6. Шляхи відновлення фінансової стабільності

Джерело: складено авторами на основі джерела [2]

За майже двадцятирічний період своєї діяльності кредитні спілки демонструють зростання ключових показників ефективності, підвищуючи рівень капіталізації більшості установ та їх довіру до населення. Все це є переконливим аргументом для завоювання конкурентних позицій на ринку фінансових послуг в Україні, підвищення іміджу та репутації надійного фінансового посередника, а також створення принципово нового рівня розвитку.

Однак зниження динаміки розвитку кредитної спілки з кінця 2010 р. до теперішнього часу обумовлено не тільки кризовими явищами на фінансовому ринку, але й недоліками в організаційно-правових сферах цих фінансових установ. Саме ці умови визначають об'єктивну необхідність створення збалансованої та повної архітектури системи кредитного співробітництва в Україні.

Іншими словами, безперечно, відновлення фінансової стабільності та соціальної відповідальності на ринку кредитних спілок може відбутися такими шляхами (рис. 6).

Рекомендації щодо перебудови кредитних спілок повинні бути спрямовані не на прибутковість операцій, а на задоволення реальних потреб учасників кредитної спілки. Здебільшого дотримання принципів співпраці кредитних спілок сприяє підвищенню їх мобільності та гнучкості.

Висновки з проведеного дослідження. Кредитна спілка на фінансовому ринку нашої країни може стати надійним постачальником гостро необхідних грошових ресурсів та фінансових послуг для фермерських та селянських господарств. Щоби відповідати сучасним вимогам та успішно вирішувати складні виклики, кредитні спілки пови-

нні зміцнювати свою фінансову базу шляхом об'єднання власних ресурсів з коштами, залученими через співпрацю з міжнародними організаціями та іноземними кредитними спілками; активно створювати територіальні об'єднання різних рівнів; активізувати співпрацю з виробничими та обслуговуючими кооперативами, споживчою кооперацією та страховими компаніями.

Таким чином, створення надійної системи кредитних спілок є запорукою фінансової стабільності, розширення доступу до фінансування як всередині системи, так і за її межами, здатності ефективно розміщувати тимчасовий вільний капітал, швидкого та якісного реагування на зміни ринкових умов, підвищення ефективності державного регулювання, насамперед, фінансової підтримки пересічного громадянина України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 15. Ст. 101.
2. Волкова О.Г. Проблемні питання розмежування внесків кредитних спілок України. *Економіка и управление*. 2013. № 1. С. 71–79.
3. Гончаренко В.В. Особливості та закономірності відродження та розвитку кредитних спілок в Україні: URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59928&cat_id=57142 (дата звернення: 15.11.2019).
4. Луцишин О.О. Організаційно-економічний механізм діяльності кредитних спілок у сфері кредитування. *Світ фінансів*. 2011. № 3. С. 69.
5. Луцишин О.О. Актуальні проблеми міжнародних відносин. URL: <http://cuedu.org.ua/library/Publications3/Lutsishin/Lutsishin-2012-1.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).
6. Офіційний сайт Всеукраїнських асоціацій кредитних спілок України. URL: <http://www.vaks.org.ua> (дата звернення: 15.11.2019).
7. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2019).
8. Семчук О.В. Кредитні спілки як інструмент економічного зростання в Україні: проблеми розвитку та напрями. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14516> (дата звернення: 20.11.2019).
9. Терещенко Г.М., Луцишин О.О. Шляхи забезпечення захисту вкладів членів кредитних спілок. *Фінанси України*. 2010. № 12. С. 80–88.
10. Шевалдіна В.Г. Сучасний стан кредитування населення в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. № 2. С. 149–153. URL: http://visnyk.ua/journal/2014_19_1_2/41.pdf (дата звернення: 28.11.2019).

REFERENCES:

1. Law of Ukraine: On Credit Unions No. 2908-III of December 20, 2001. Information of the Verkhovna Rada of the Council of Ukraine. 2002. № 15. Art. 101.
2. Volkova O. G (2013) Problemni pytannya dyferentsiatsiyi vneskiv kredytnykh spilok Ukrayiny. *Ekonomika ta upravlinnya* [Problematic issues of differentiation of contributions of credit unions of Ukraine. Economics and Management]. Scientific and Practical Journal. Simferopol, no. 1, p. 71–79.
3. Goncharenko V. V. Osoblyvist' ta rehulyarnist' vidmovy ta rozvytku kredytu v Ukrayini [The specialty and regularity of the rejection and development of credit in Ukraine]. Available at: http://www.minfin.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=59928&cat_id=57142 (accessed 15 November 2019).
4. Lutsyshin O. O. (2011) Orhanizatsiyno-ekonomichna sfera kredytnykh zobov'yazan' spil'no vykorystovuye kredyty [Organizational and economic sphere of credit commitments jointly uses credits]. *The world requires*, no. 3, p. 69.
5. Lutsyshin O. O. (2012) Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn [Actual problems of international relations], no. 38, art. 1. Available at: <http://cuedu.org.ua/library/Publications3/Lutsyshyn/Lutsyshyn-1.pdf> (accessed 20 November 2019).
6. Official site of All-Ukrainian Credit Union Associations of Ukraine. Available at: <http://www.vaks.org.ua> (accessed 15 November 2019).
7. The official website of the National Commission for regulation in its own areas of activity. Available at: <http://nfp.gov.ua> (accessed 20 November 2019).
8. Semchuk O. V. Kredytni spilky yak instrument ekonomichnoho rozvytku v Ukrayini: problemy rozvytku ta nalahodzhennya reformuvannya [Credit unions as an instrument of economic development in Ukraine: problems of development and adjustment of reforming]. Available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14516> (accessed 20 November 2019).
9. Tereshchenko G. M., Lutyshin O. O. (2010) Shlyakhy shyrokooho rozporyadzhennya chleniv kredytnoyi hrupy [Ways of Wide Disposition of Credit Group Members], *Finance of Ukraine*, no. 12, pp. 80–88.
10. Shevaldina V. G. (2014) Ostanniy stan kredytuvannya korystuvachiv v Ukrayini [The last state of crediting of users in Ukraine], V.G. Shevaldin. *Finance, accounting and audit*, no. 2, pp. 149–153.

Kostiuk Viktoriya

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Banking and Insurance
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Vladyka Julia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Finance, Banking and Insurance
Interregional Academy of Personnel Management

Shafarchuk Liudmyla

Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

DEVELOPMENT OF CREDIT UNIONS IN UKRAINE

The financial services market plays an important role in the economy of our country. The processes of market transformation of the Ukrainian economy require the activation of credit unions, which in the present circumstances are not only active participants in the financial services market, but also fulfill a specific socio-economic role related to providing their members with the necessary financial services on a non-profit basis. The main purpose of credit unions is to meet the pressing social needs of the population by providing credit and deposit services on favorable terms to its members. The rules of operation of a financial institution are not complicated. Most members of the organization place their money on deposits, while other members of the cooperative use them as credit funds, but on the most favorable terms. As a result of such a mechanism, the two parties remain satisfied.

Development of credit unions has an impact not only on citizens, but also on the state, because it is thanks to credit unions that poor groups are able to solve their social and internal problems, and the Ukrainian economy – to grow by receiving investments from small business and agricultural production.

A key element of the activities of all credit unions is the accumulation of cash and the formation of resources that are subsequently used for lending. According to the results of the analysis of the dynamics of the number of credit unions, the following tendency was revealed: in the period 2008–2018, an average of 694 credit unions were registered in the state register at different times, today 358 unions continue their activity, while the rest of the cooperatives ceased their work due to difficult financial position. Despite the fact that in the event of termination of membership, the person suffers losses, for various reasons individuals cease their activities in the union, and those wishing to become part of the credit cooperative every year becomes smaller and smaller.

Credit unions mainly operate in rural areas. The credit union can only include people who know each other in one way or another, either at their place of employment, place of residence or professional background. Speaking about the prospects of credit unions, it is difficult to make any forecasts for significant reasons, namely because of known bankruptcy cases, low level of qualification of employees, poor information component for investors and other negative aspects. However, despite this, many depositors are willing to take the risk and enter into agreements with credit unions so that they have profitable financial resources when needed.

Credit union in the financial market of our country can become a reliable supplier of badly needed financial resources and financial services for farmers and peasants. In order to meet current requirements and successfully meet complex challenges, credit unions need to strengthen their financial base by pooling their resources with funds raised through collaboration with international organizations.